

ENW'R CYFARFOD	CYNGOR LLAWN
DYDDIAD Y CYFARFOD	9 HYDREF, 2014
TEITL	AD-DREFNU LLWYODRAETH LEOL
PWRPAS	CEISIO BARN Y CYNGOR MEWN YMATEB I BAPUR GWYN Y LLYWODRAETH AR AD-DREFNU LLYWODRAETH LEOL
AWDUR	Dilwyn O Williams, Prif Weithredwr
AELOD CABINET	Y Cyngorydd Dyfed Edwards

CEFNDIR

1. Bydd aelodau'r Cyngor wedi bod yn dilyn y drafodaeth ar ad-drefnu llywodraeth leol sydd wedi eu sbarduno gan gyhoeddiad Comisiwn Williams a thrafodaethau cenedlaethol ar lefel Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a phleidiau gwleidyddol.

2. Erbyn hyn, wrth gwrs, mae Papur Gwyn wedi ei gyhoeddi gan y Llywodraeth ac mae copi o'r Papur Gwyn hwnnw ynghlwm fel atodiad i'r adroddiad hwn. Er bod cynnwys y Papur Gwyn yn eang, yn fras iawn, gellir crynhoi ei gynigion o ran ad-drefnu cynghorau fel a ganlyn:-

- Symud i batrwm o 10-12 o awdurdodau newydd yng Nghymru o Ebrill 2020 ymlaen ar sail argymhellion Comisiwn Williams (Ynys Mon a Gwynedd yn ein hachos ni)
- Y cyfle i symud i uno cynt os oes awdurdodau yn gwirfoddoli i uno gydag awgrymiadau cynnil o gymhellion ar gyfer gwneud hynny

3. Yn fwy manwl, dyma'r amserlen o ran yr hyn sydd wedi digwydd dros y misoedd nesaf:-

- Cyhoeddi Adroddiad Comisiwn Williams yn Ionawr 2014 yn awgrymu, ymysg pethau eraill, symud i 10-12 o gynghorau
- Ymateb cymysg gan gynghorau a phleidiau gwleidyddol i'r cynigion
- Cyhoeddi Papur Gwyn ar Ddiwygio Llywodraeth Leol yng Ngorffennaf, 2014
- Penodi Gweinidog Gwasanaethau Cyhoeddus newydd gyda briff clir i yrru'r ad-drefnu yn ei flaen
- Cyhoeddi Prosbectws y Llywodraeth ar "uno gwirfoddol" ym Medi, 2014

4. Tra mae'r Papur Gwyn, fel y soniwyd eisoes, yn son am amryw o bethau gwahanol, mae prif ffocws y drafodaeth heddiw ar y "map" a'r risgiau a'r cyfleon sydd ynghlwm â symud i'r "map" newydd hynny. Y "map" yw map Comisiwn Williams o 10-12 o gynghorau, sydd yn golygu, yng Ngogledd Cymru, Ynys Môn a Gwynedd / Conwy a Sir Ddinbych / Sir y Fflint a Wrecsam. Mae rhagdybiaeth gan Lywodraeth Cymru yn erbyn newid y "map" a byddant yn disgwyl achos cryf i gyfiawnhau rhywbeth gwahanol i'r map gan nodi, yn benodol, y byddai unrhyw gynnig gwahanol yn gorfod cynnwys uno gwirfoddol buan.

5. Mae Llywodraeth Cymru bellach wedi cyhoeddi rhai camau allweddol ar gyfer y broses o hyn allan:-

- Cynghorau i gyflwyno datganiadau o ddiddordeb mewn uno gwirfoddol - 28 Tachwedd, 2014
- Ionawr 2015 - Cyflwyno mesur i alluogi uno cynghorau
- Cynnig Uno Ffurfiol – 30 Mehefin, 2015
- Hydref 2015 - Cyhoeddi mesur drafft ar sut y byddai unrhyw uno yn gweithio
- Haf 2016 (ar ol etholiadau'r Cynulliad) - Cyflwyno mesur yn sefydlu cynghorau newydd fydd yn cael eu creu trwy uno

6. Mae unrhyw amserlen ar ôl hynny yn ddibynnol ar ddewis cynghorau o ran uno'n wirfoddol neu beidio:-

Digwyddiad	Cynghorau sy'n uno'n wirfoddol	Cynghorau Eraill
Etholiadau	Mai 2018 (am dymor o 4 blynedd)	Mai 2017 (tymor o 3 blynedd ar gyfer y cynghorau presennol) Mai 2019 (tymor o 3 blynedd ar gyfer y cynghorau newydd)
Cyngor Cysgodol yn cychwyn	Hydref 2017 (ar sail aelodaeth bresennol y cynghorau sy'n uno)	Mai 2019
Diwrnod Breinio'r Cyngor newydd	Ebrill 2018 (DS - Mis cyn yr etholiadau)	Ebrill 2020
Etholiadau nesaf	Mai 2022 (am dymor o 5 mlynedd)	Mai 2022 (am dymor o 5 mlynedd)

GWEITHDY I'R HOLL GYNGHORWYR

7. Ar 1 Hydref, 2014, cynhaliwyd gweithdy y gwahoddwyd holl aelodau'r Cyngor iddo er mwyn ceisio cael blas o farn trwch aelodau'r Cyngor ar rai gwestiynau ad-drefnu, gan roi sylw penodol i'r canlynol:-

- Beth yw barn y Cyngor am y patrwm a gynnigir a'r risgiau a chyfleon sydd ynghlwm â hynny?

- Os yw am ddigwydd prun bynnag, beth ddylai agwedd y Cyngor fod tuag at uno gwirfoddol?
- Beth yw'r ystyriaethau allweddol i'r Cyngor wrth ystried mynd i fewn i unrhyw drafodaethau am ad-drefnu?
- A yw'r Cyngor am gynnig syniadau am ffyrdd i symleiddio trefniadau llywodraethu cynghorau lleol?
- Pa negeseuon y dylid eu cyflwyno i'r Comisiwn Ffiniau o ran trefniadau etholaethol?
- A oes una newidiadau y dylid eu cyflwyno i ddatblygu a chryfhau rôl aelodau etholedig o fewn eu hetholaethau?

8. Un ffactor bwysig yn hyn o beth yw'r cyd-destun ariannol ar gyfer unrhyw ad-drefnu a rhannwyd barn broffesiynol yn y gweithdy am yr hyn y gellid ei arbed wrth uno a sut y gallai hynny leihau y toriadau y byddai'n rhaid i'r Cyngor hwn, ac unrhyw gyngor arall y byddai'n uno â hwy, ei wneud o ran gwasanaethau i'r cyhoedd.

9. Yn amlwg, er bod nifer dda o aelodau yn bresennol yn y sesiwn (40), trafodaeth gweithdy yn unig oedd hwn a nid oes iddo unrhyw statws gyfansoddiadol; mater i'r Cyngor llawn yw ffurfio barn ar y mater. Fodd bynnag, ar sail y sylwadau a wnaed gan aelodau o bob plaid yn y gweithdy, awgrymir y sylwadau a ganlyn er trafodaeth yn y Cyngor.

9.1 Barn gychwynol y Cyngor yw y dylid datgan yn eglur mai prif gyfrifoldeb y Cyngor hwn yw gwarchod buddiannau trigolion Gwynedd a'r gwasanaethau a ddarperir ar eu cyfer. Oherwydd hyn, ac o dderbyn realiti'r newid annorfol sydd am ddod, y peth cyfrifol i'w wneud yw peidio â chau'r drws ar unrhyw bosibilrwydd allai arwain at arbedion mewn costau reolaethol, canolog neu swyddfa gefn a fyddai, yn ei dro, yn medru lleihau maint y toriadau y bydd yn rhaid i unrhyw gyngor ei wneud dros y blynyddoedd nesaf.

9.2 O ganlyniad, mae'r Cyngor yn datgan ei fod yn barod i gymryd rhan mewn unrhyw drafodaethau a fyddai'n hwyluso hynny er mwyn gwyntyllu pa fuddiannau y byddai uno gyda chyngor neu gynghorau eraill yn ei gynnig.

9.3 Wrth wneud hynny, mae'r Cyngor am nodi nifer o ystyriaethau o bwys y byddai yn ceisio sicrwydd amdanynt a rhai cwestiynau y byddai angen ateb iddynt cyn y byddai'r Cyngor yn medru mynd ymhellach o ran cyflwyno cais i uno.

9.4 Dyma'r ystyriaethau allweddol y byddai'r Cyngor yn ceisio sicrwydd amdanynt wrth i'r Cyngor drafod unrhyw uno posib:-

a) Mae sicrhau democratiaeth atebol lleol yn allweddol wrth symud ymlaen ac mae'n rhaid i unrhyw drefniadau llywodraethu ar gyfer y dyfodol gynnwys trefn i sicrhau deialog ar wasanaethau cyhoeddus ar lefel mwy lleol na lefelau'r cynghorau presennol Mae risg o bellhau atebolrwydd o gymunedau yn sgil canoli mewn cynghorau mwy a rhaid gwarchod rhag hynny er mwyn gwella trefniadau atebolrwydd ac ymgysylltu cynghorau ac aelodau lleol unigol gyda thrigolion a chymunedau.

b) Mae'n rhaid i'r patrwm o wasanaethau cyhoeddus i'r dyfodol gynnwys rôl ystyrion i gynghorau tref a chymuned o ran bod yn gyfrifol am a darparu rhai gwasanaethau.

- c) O ran atebolrwydd aelodau lleol, dylid gofyn am sicrwydd na fydd cynigion y Comisiwn Ffiniau yn creu wardiau rhyw fawr a fydd yn gwneud gwaith aelodau lleol o ymgysylltu'n effeithiol gyda'u cymunedau yn anos. Yn benodol, pwysir am sicrwydd na cheir mwy o wardiau aml-aelod, gan fod darpariaeth felly yn medru drysu atebolrwydd aelodau unigol o fewn eu hetholaethau
- ch) Mae gweithredu Polisi Iaith sydd yn gadarn o blaid y Gymraeg yn allweddol ar gyfer unrhyw gyngor newydd y byddai Gwynedd yn ran ohonno i'r dyfodol
- d) Mae angen sicrwydd am sefyllfa ariannol ac asedau pob partner posib er mwyn gweld pa fath o sefyllfa ariannol y byddai cyngor newydd yn ei etifeddu

9.5 Dyma'r cwestiynau y mae'r Cyngor yn dymuno cael atebion iddynt gan Lywodraeth Cymru a phartneriaid posib cyn medru ffurfio barn derfynol ar fudd posib unrhyw uno i drigolion Gwynedd:-

- a) Mae angen llawer mwy o eglurder a phendrantrwydd am y "cynnig" sydd ymhlyg ag uno gwirfoddol er mwyn pwysu hwnnw yn erbyn y gost ariannol ac anariannol o symud i ad-drefnu ynghynt. Pa fath a faint o gymorth ymarferol fyddai ar gael i gynghorau sydd yn uno?
- b) A fydd cynigion y Llywodraeth yn hybu mwy o drefniadau datganoli gwasanaethau i ardaloedd mwy lleol a fframweithiau sydd yn hybu atebolrwydd a deialog gyda chymunedau a thrigolion?
- c) A fydd modd bod yn hyblyg o ran trefniadau etholiadau sydd, ar hyn o bryd, mewn un senario, yn cynnig dau etholiad o fewn dwy flynedd (2017 a 2019) ar sail etholaethau a fydd, mae'n debyg yn wahanol?
- ch) A fydd cynigion y Comisiwn Ffiniau yn cymryd sylw gwirioneddol o'r gwahaniaethau rhwng ardaloedd gwledig a threfol (yn cynnwys poblogaeth tymhorol / myfyrwyr) wrth bennu maint a natur etholaethau?
- d) Rhaid rhannu gwybodaeth am ddarpariaeth gwasanaeth mewn ardaloedd cynghorau gwahanol er mwyn cynllunio'n effeithiol i ddwyn gwasanaethau sydd â safonau a phlisiau gwahanol ynghyd.

PENDERFYNIAD

10. Gwahoddir barn y Cyngor ar y safbwynt drafft a gynnigir uchod ym mharagraffau 9.1 i 9.5 er mwyn cyfleu barn y Cyngor i'r Llywodraeth.